

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده پرورش آموزش های نیمه حضوری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره گرایش مدرسه

بررسی رابطه بین سرسختی تحصیلی و تاب آوری تحصیلی با عملکرد و
انگیزش تحصیلی دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهر اصفهان در سال
تحصیلی ۹۰-۹۱

استاد راهنما:

دکتر کیومرث فرح بخش

استاد مشاور:

دکتر رضا خاکپور

پژوهشگر:

الهام طاهری نسب

تقدیم به

پدرم: تندیس صبر و استقامت

مادرم: اسطوره مهر و محبت

بر دستهای رنجورشان که لطافت زندگی را برایم همیاساختند بوسه می زنم

پاسکزاری:

به مصداق «من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق»

بسی شایسته است از استاد فریخته و فرزانه جناب آقای دکتر کیومرث فرح‌بخش که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشید و گلشن سرای علم و دانش را بار اهنایی های کار ساز و سازنده بارور ساختند، تقدیر و تشکر نمایم.

و از استاد صبور و باتقوا، جناب آقای دکتر رضا خاکپور، که زحمت مشاوره این پایان نامه را متقبل شدند پاسکزارم.

همچنین کمال تشکر و قدردانی را از استاد فرزانه جناب آقای دکتر فرخی که زحمت داوری این پایان نامه را متقبل شدند،

دارم.

باشد که این خردترین، بخش از زحمات آنان را پاس گوید.

همچنین از پدر و مادر عزیز، دلسوز و مهربانم که آرامش روحی و آسایش فکری فراهم نمودند تا با حمایت های همه جانبه در محیطی

مطلوب، مراتب تحصیلی و نیر پایان نامه دسی را به نحو احسن به اتمام برسانم پاسکزاری نمایم.

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی رابطه بین سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با عملکرد و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ بود. بدین منظور ۱۷۰ نفر از دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه پایه دوم رشته تجربی به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های انگیزش تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و سرسختی تحصیلی پاسخ دادند که در پاسخنامه‌ها معدلشان نیز به عنوان ملاک عملکرد تحصیلی قید گردید. برای تحلیل داده‌ها از شاخص‌ها و روشهای آماری شامل میانگین، انحراف معیار، ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون استفاده شد و داده‌ها با نرم افزار SPSS ۱۸ تحلیل شد. نتایج پژوهش نشان داد که سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی، عملکرد تحصیلی را پیش بینی می‌کنند ($r=0/46$)، ($P=0/001$). سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی، انگیزش تحصیلی را پیش بینی می‌کنند ($r=0/50$)، ($P=0/001$).

کلید واژه‌ها: انگیزش تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی، سرسختی تحصیلی، عملکرد تحصیلی.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات پژوهش	
۱-۱ مقدمه	۲
۱-۲ بیان مسئله.....	۳
۱-۳ اهمیت و ضرورت پژوهش	۵
۱-۴ اهداف پژوهش.....	۷
۱-۵ فرضیه های پژوهش.....	۷
۱-۶ تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی	۷
فصل دوم: پیشینه پژوهش	
۲-۱ مقدمه.....	۱۰
۲-۲ پیشینه نظری.....	۱۰
۲-۲-۱ انگیزش.....	۱۰
۲-۲-۱-۱ عوامل موثر بر عملکرد و انگیزش تحصیلی.....	۱۲
۲-۲-۲ تاب آوری تحصیلی.....	۱۳
۲-۲-۲-۱ تاب آوری تحصیلی و چهار مقیاس: اعتماد، کنترل، خونسردی و تعهد.....	۱۴
۲-۲-۲-۲ تئوریهای مرتبط با انگیزش و تاب آوری تحصیلی.....	۱۶
۲-۲-۲-۳ راهکارهایی برای مداخله با استفاده از مدل انگیزه و تاب آوری.....	۲۲
۲-۲-۳ سرسختی تحصیلی.....	۲۶
۲-۲-۳-۱ تئوریهای مرتبط با سرسختی تحصیلی.....	۲۷
۲-۳ پیشینه پژوهش.....	۳۱
۲-۳-۱ پیشینه تاب آوری تحصیلی.....	۳۲
۲-۳-۲ پیشینه عملکرد و تاب آوری تحصیلی.....	۳۴
۲-۳-۳ پیشینه انگیزه و تاب آوری.....	۳۶
۲-۳-۴ پیشینه سرسختی.....	۳۸
۲-۳-۵ پیشینه سرسختی و تاب آوری.....	۴۰
۲-۳-۶ پیشینه سرسختی و عملکرد.....	۴۰
۲-۳-۷ پیشینه انگیزش و عملکرد.....	۴۱

فصل سوم: روش پژوهش

۴۴	۳-۱ مقدمه
۴۴	۳-۲ روش تحقیق
۴۴	۳-۳ جامعه ی آماری
۴۵	۳-۴ برآورد حجم نمونه
۴۵	۳-۵ نمونه و روش نمونه گیری
۴۶	۳-۶ ابزار پژوهش
۴۷	۳-۷ شیوه اجرا
۴۸	۳-۸ روشهای تجزیه و تحلیل دادهها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل دادهها

۵۰	۴-۱ مقدمه
۵۰	۴-۲ توصیف دادهها
۵۱	۴-۳ پیش فرضهای آماری جهت کاربرد آزمونهای پارامتریک
۵۲	۴-۴ بررسی فرضیهها
۵۳	۴-۴-۱ فرضیه اول
۵۵	۴-۴-۲ فرضیه دوم

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۵۸	۵-۱ مقدمه
۵۸	۵-۲ خلاصه پژوهش
۵۸	۵-۳ بحث و نتیجه گیری
۶۱	۵-۴ محدودیت‌های تحقیق
۶۱	۵-۵ پیشنهاد‌های تحقیق
۶۱	۵-۶ پیشنهاد‌های کاربردی
۶۳	منابع و مأخذ
۶۷	پیوست ۱
۶۹	پیوست ۲
۷۰	پیوست ۳

صفحه	عنوان
۷۲	پیوست ۴
۷۳	پیوست ۵

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۴-۱: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش	۵۰
جدول ۴-۲: نتایج آزمون کالموگروف- اسمیرنف در مورد پیش فرض نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای پژوهش	۵۲
جدول ۴-۳: ضریب همبستگی پیرسون (ماتریس همبستگی) بین سرسختی تحصیلی و تاب آوری تحصیلی با انگیزش و عملکرد تحصیلی	۵۲
جدول ۴-۴: نتایج تحلیل واریانس رگرسیون برای پیش‌بینی متغیر انگیزش تحصیلی	۵۳
جدول ۴-۵: تحلیل رگرسیون گام به گام	۵۳
جدول ۴-۶: ضرایب بتا و استاندارد در تحلیل رگرسیون	۵۴
جدول ۴-۷: تحلیل رگرسیون (چند متغیری)	۵۴
جدول ۴-۸: نتایج تحلیل واریانس رگرسیون برای پیش‌بینی متغیر عملکرد تحصیلی	۵۵
جدول ۴-۹: تحلیل رگرسیون گام به گام	۵۵
جدول ۴-۱۰: ضرایب بتا و استاندارد در تحلیل رگرسیون	۵۶
جدول ۴-۱۱: تحلیل رگرسیون (چند متغیری)	۵۶

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

نمودار ۱-۴: نمودار ستونی میانگین متغیرهای پژوهش ۵۱

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

از آنجایی که دانش‌آموزان به عنوان رکن اساسی نظام آموزشی کشور، در دستیابی به اهداف نظام آموزشی کشور، نقش و جایگاه ویژه‌ای دارند، توجه به این قشر از جامعه از لحاظ آموزشی و تربیتی، باروری و شکوفایی هر چه بیشتر نظام آموزشی و تربیتی جامعه را موجب می‌گردد. یکی از عوامل بسیار مهم در پیشرفت تحصیلی و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان توجه به ویژگی‌های شخصیت آنان می‌باشد (فورن‌هام و چامورو- پرمیوزیک و مک دو گال^۱، ۲۰۰۳). از جمله ویژگی‌های شخصیتی مهمی که به نظر می‌رسد انگیزش و عملکرد را در شرایط استرس‌زا تحت تاثیر قرار دهند و مانع تاثیر عوامل مزاحم شوند، سرسختی و تاب‌آوری می‌باشند (انزلیچت و همکاران، ۲۰۰۶).

انگیزش عامل شناختی اثرگذار بر عملکرد و رفتارهای فردی می‌باشد که به طور خصوصی بر نوع فعالیت‌هایی که افراد انتخاب می‌کنند و سطح درگیری‌شان در فعالیت، میزان پافشاری در انجام آنها و نتیجه اعمال اثر می‌گذارد (پاسکووا^۲، ۲۰۰۷؛ به نقل از عابدی و مظفری، ۱۳۸۹).

به منظور پیش‌بینی وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان، تعیین ملاکها و متغیرهای مناسب، از جمله عمده‌ترین حوزه‌های پژوهشی است که محققان علوم تربیتی و روانشناسی در آن فعال می‌باشند. تحقیقات بسیاری در زمینه پیش‌بینی عملکرد تحصیلی انجام‌پذیر فته است (لوبینسکی^۳، ۲۰۰۴؛ به نقل از عابدی و مظفری، ۱۳۸۹).

وضعیت اقتصادی- اجتماعی، سطح تحصیلات، معدل تحصیلی و نمرات آزمونهای پیشرفت تحصیلی و هوشی از جمله شاخصهایی هستند که محققان از آنها جهت پیش‌بینی وضعیت فرد در آینده استفاده نموده‌اند (کمپل؛ به نقل از جوکار و سامانی، ۱۳۸۱). که در این پژوهش معدل دانش‌آموزان را ملاک ارزیابی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان است. نتایج یک پژوهش نشان داد که متغیرهای شخصیتی، خانوادگی، آموزشگاهی و اجتماعی در ایجاد و افزایش عملکرد و انگیزه تحصیلی تاثیر به سزایی دارد (مسائلی، ۱۳۸۵). از جمله عوامل فردی و شخصیتی موثر بر عملکرد و انگیزه تحصیلی، می‌توان به متغیرهای تاب‌آوری تحصیلی و سرسختی تحصیلی اشاره کرد که در این پژوهش به بررسی آنها می‌پردازیم.

1- Furnham & Chamorro-Premuzic & Mc Dougall
2- Paskova
3- Lubinski

۲-۱ بیان مساله

آموزش و پرورش نیروی انسانی یکی از ارکان بنیادین و مهم در رشد و توسعه اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی و سیاسی به شمار می‌رود. متأسفانه یکی از مشکلات شایع نظام آموزشی در بسیاری از کشورها پایین بودن سطح انگیزه تحصیلی در بین دانش‌آموزان می‌باشد که سالانه زیانهای علمی، فرهنگی و اقتصادی زیادی را متوجه دولتها و خانواده‌ها می‌کند. بررسی عوامل موثر بر موفقیت تحصیلی و انگیزه دانش‌آموزان همواره از دغدغه‌های پژوهشگران نظام تعلیم و تربیت بوده است. علی‌رغم پژوهشهایی که در مورد موفقیت تحصیلی و انگیزه انجام شده این مسئله هنوز به عنوان یکی از چالش‌های نظام آموزشی ما مطرح است. آنچه در رشد آموزشی بسیار اهمیت دارد، انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان است. انگیزه تحصیلی یکی از مهمترین عوامل تاثیرگذار بر عملکرد تحصیلی است و همچنین یکی از ملزومات یادگیری به حساب می‌آید. جدی‌ترین عامل در پیشرفت عملکرد دانش‌آموزان، انگیزه تحصیلی آنان است که می‌بایست توسط عوامل موثر بر عملکرد و انگیزه تحصیلی تقویت شود که عبارت است از: عوامل آموزشی و مدرسه‌ای، عوامل خانوادگی، عوامل گروه همسالان، عوامل اجتماعی و عوامل فردی و شخصیتی (عابدی و مظفری، ۱۳۸۹).

کلمه انگیزش از اوایل قرن بیستم وارد فرهنگ روانشناسی شد. اصطلاح انگیزش از فعل لاتین گرفته شده که به معنی حرکت کردن است و برای این ساخته شده است که چه چیزی فرد را به حرکت وا می‌دارد درباره مفهوم انگیزش روانشناسان تعریف‌هایی را ارائه داده اند. از جمله پینتریج^۱ (۲۰۰۴)، انگیزش را علت و دلیل رفتار می‌داند، دلیل اینکه ما بعضی از کارها را انجام می‌دهیم و بعضی کارها را انجام نمی‌دهیم به انگیزه‌های ما مربوط می‌شود. همچنین او انگیزش را نیرویی می‌داند که انسان را به تحرک و ادامه آن وامی‌دارد و کمک می‌کند تا تکلیف را به اتمام برساند و در واقع محرک رفتارهای انسان است.

از دیدگاه آموزشی، انگیزه، ساختاری چند وجهی است که با یادگیری و پیشرفت تحصیلی مرتبط است (اسلاوین، ۲۰۰۶؛ به نقل از یوسفی و همکاران، ۱۳۸۸) تفاوت‌ها و برداشتهای متعددی از انگیزش وجود دارد. در حوزه آموزش، انگیزه یک پدیده سه بعدی است که در برگزیده باورهای شخص درباره توانایی انجام فعالیت مورد نظر، دلایل یا اهداف فرد برای انجام آن فعالیت و واکنش عاطفی مرتبط با انجام آن فعالیت می‌باشد. به عبارت دیگر، انگیزش تحصیلی، تمایل فراگیر است به آن که کاری را در قلمرو خاصی به خوبی انجام دهد و عملکردش را بطور خودجوش ارزیابی کند (استاپیک، ۲۰۰۱؛ به نقل از یوسفی و همکاران، ۱۳۸۸).

انگیزش تحصیلی عبارتند از پافشاری بر انجام تکالیف دشوار، سخت کوشی یا کوشش در جهت یادگیری در حد تسلط و انتخاب تکالیفی که به تلاش نیاز دارد (عابدی، ۱۳۸۷).

بنابراین، انگیزش تحصیلی، یا به عبارتی انگیزش درونی، یک حالت روان‌شناختی است و هنگامی حاصل می‌شود که انسان خود رادارای کفایت و خودمختاری لازم بداند. انگیزش در آنچه دانش‌آموزان انتخاب می‌کنند و سطح درگیری‌شان در فعالیت، میزان پافشاری در انجام آنها و نتیجه اعمال اثر می‌گذارد (پاسکوا، ۲۰۰۷؛ به نقل از عابدی و مظفری، ۱۳۸۹).

مویس، فرانکو، رانه لوسی و کریپین^۱ (۲۰۱۰) متوجه شدند که ایجاد انگیزه در دانشجویان بر روی عملکرد تحصیلی اثر مثبت معناداری دارد. فورن‌هام، چامورو-پرمیوزیک و مک‌دوگال (۲۰۰۳) دریافتند که متغیر شخصیت نسبت به متغیرهای دیگری مثل توانایی شناختی، عقاید مربوط به هوش و جنسیت، پیش‌بینی کننده بهتری برای عملکرد تحصیلی است. انگیزش عامل شناختی اثرگذار بر عملکرد و رفتارهای فردی می‌باشد که به طور خصوصی بر نوع فعالیت‌هایی که افراد انجام می‌دهند اثر زیادی می‌گذارد. عملکرد تحصیلی شاخص قابل مشاهده انگیزه تحصیلی است.

به دلیل تأثیر انگیزش تحصیلی در موفقیت دانشجویان، در دهه‌های اخیر، روان‌شناسان در صدد بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در انگیزش تحصیلی بوده‌اند. یافته‌های پژوهش آنان نشان داد که متغیرهای فردی و شخصیتی، خانوادگی، آموزشی و اجتماعی با این سازه مرتبط می‌باشند (مسائلی، ۱۳۸۵).

در رابطه با عوامل فردی مؤثر بر عملکرد و انگیزش تحصیلی خودپنداره تحصیلی، مولفه انتظار و کنترل درونی، منابع مهمی در ایجاد و افزایش انگیزه تحصیلی می‌باشد (عابدی و مظفری، ۱۳۸۹).

هر چه دانش‌آموزان کنترل درونی، خودپنداره و انتظار مثبتی از خود داشته باشد به طبع باعث اعتماد به نفس، خودکارآمدی، مشارکت در کلاس، لذت از مدرسه، برخورد مؤثر با چالش‌های تحصیلی، تعهد و کنترل بیشتری در دانش‌آموزان می‌شود که این ویژگیها در دانش‌آموزانی که سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی دارند یافت می‌شود (مارتین و همکاران، ۲۰۰۲).

از جمله عوامل فردی مؤثر دیگر بر عملکرد و انگیزش تحصیلی که می‌توان به آن اشاره کرد تاب‌آوری تحصیلی و سرسختی تحصیلی می‌باشد.

تاب‌آوری تحصیلی به این معنی است که فرد چگونه توانسته است رشد موفقیت آمیزی را علی‌رغم خطرات و پیش آمدهای ناگوار زندگی داشته باشد و مستن و گارمزی^۲ (۱۹۹۱؛ به نقل از مارتین، ۲۰۰۱) آن را ظرفیت سازگاری با محیط علی‌رغم وجود بحرانها و چالش زندگی می‌دانند و در تعریف دیگری تاب‌آوری اشاره دارد بر پیامدهای سازگاری هیجانی و رفتاری علی‌رغم وجود عوامل خطر آفرین (کارلتون، ۲۰۰۶) پیامدها شامل موفقیت تحصیلی (جف و گالوپ، ۲۰۰۷)، عزت‌نفس (راتر و همکاران، ۲۰۰۰) فقدان عوامل مجرمانه (ادنل و همکاران،

1- Muis, Franco, Ranellucci & Crippen

2- Garmazy & Masten

۲۰۰۲) فقدان اختلالات رفتاری (سیجیتی، ۲۰۰۱) و عدم وجود مشکلات روانی (پرکینز، ۲۰۰۱)، (به نقل از تایت و هازینک^۱، ۲۰۰۹) می‌باشد.

یک مفهوم مرتبط با ادبیات تاب‌آوری تحصیلی، مفهوم سرسختی تحصیلی است. سرسختی را یک ساختار چندین مولفه‌ای فرض کرده‌اند شامل تعهد، کنترل، چالش می‌شود و از لحاظ روان پویایی، سرسختی یکی از عناصر شخصیت است، که همه افراد به درجاتی از آن برخوردارند و همچون سایر صفات شخصیتی همواره در تغییر و تحول است (کوباسا و همکاران^۲، ۱۹۸۲؛ به نقل از بنشیک و لویز^۳، ۲۰۰۱). در این پژوهش تمرکز روی سرسختی تحصیلی می‌باشد که شامل (چهار زیر مقیاس): کنترل-عاطفه، کنترل تلاش، تعهد و چالش می‌باشد. سرسختی تحصیلی را به عنوان یک چارچوبی برای فهم اینکه چگونه دانش‌آموزان می‌توانند به چالش‌های تحصیلی واکنش نشان دهند تعریف کردند (بنشیک و لویز، ۲۰۰۱). سرسختی تحصیلی در ارتباط با خودادراکی عاطفی، انگیزشی و شناختی که به وسیله دانش‌آموزانی که با چالش‌های تحصیلی مواجه می‌شود طراحی شده است.

هدف اولیه پژوهشگر در مورد آغاز این تحقیق توجه و تمرکز بر روی انگیزه و عملکرد دانش‌آموزان می‌باشد که پژوهشگر در دوران تحصیلی خود به دنبال پاسخ به پرسش اینکه چرا بسیاری از دانش‌آموزان عملکرد و انگیزه پایینی در مدرسه دارند بوده است و دغدغه اصلی بر روی افزایش عملکرد و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد که درصدد افزایش این دو متغیر در دانش‌آموزان با تمرکز بر روی دو عامل شخصیت که عبارتند از سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی می‌باشد، که آیا این دو عامل شخصیت (سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی) رابطه‌ایی با افزایش یا کاهش انگیزه و عملکرد تحصیلی دارند یا خیر؟ بنابراین با توجه به تعاریف و فاکتورهای تشکیل دهنده دو متغیر این پژوهش یعنی سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی به نظر پژوهشگر، این فاکتورها در ایجاد و افزایش عملکرد و انگیزه تحصیلی نقش موثری می‌توانند داشته باشند بدین منظور به پژوهش حاضر پرداخته شد.

۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش

یکی از معضلات آموزشی کاهش انگیزه تحصیلی می‌باشد در این میان مهمترین رسالت آموزشی آماده ساختن دانش‌آموزان برای کسب دانش، مهارت‌های شناختی و شغلی جهت ورود به اجتماع است عملکرد تحصیلی شاخص قابل مشاهده انگیزش تحصیلی است. جوانان دارای استعدادها گوناگون هستند لذا باید این استعدادها شناخته و تقویت شود تا بدین وسیله ایجاد انگیزه به تحصیل شود. بنابراین شناسایی عواملی که در ایجاد و افزایش انگیزه و عملکرد موثرند از جمله عوامل فردی سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی نقش مهمی ایفا می‌کند. شناسایی

1- Tiet & Huzinga.
2- Kobasa et al
3- Benishek & Lopez

عوامل موثر بر انگیزش و توجه به این عوامل خدمت بزرگی به آموزش و پرورش می‌باشد. شناسایی مفهوم انگیزش و عملکرد و آگاهی از عوامل موثر بر انگیزه و تاثیر آن بر فرایند یادگیری دانش‌آموزان و دانش‌جویان به معلم کمک می‌کند تا در طرح و اجرای برنامه‌های آموزشی خود روش‌های بهتری را به کار گیرد. محیط مدرسه پیچیدگی منحصر به فرد دارد، ممکن است با سرسختی تحصیلی تعهد، کنترل و چالش دانش‌آموز ارتباط داشته باشد. بنابراین، نیاز به مفهوم‌سازی گسترده در مورد سرسختی تحصیلی وجود دارد. با استفاده از نتایج این پژوهش می‌توان برای کمک به دانش‌آموزان در بدست آوردن یک درک شفاف و روشن از نقاط ضعف و قوت‌شناختی و رفتاری و عاطفی آنها در محیط‌های آموزشی بدست آورد، مخصوصاً اطلاعات بدست آمده از سرسختی می‌تواند در رشد و به کارگیری یک برنامه آموزشی برای رشد و افزایش نقاط قوت و مهارت‌های دانش‌آموزان استفاده شود. مشاوران با استفاده از آن می‌توانند به شناخت بهتری درباره پیام درونی دانش‌آموزان برای مقابله با استرس‌های مرتبط با مدرسه استفاده کنند.

همچنین توضیح این امر است که چگونه تمرکز بر تاب‌آوری تحصیلی ممکن است به بهبود در آموزش دانش‌آموزان در معرض خطر شکست تحصیلی منجر گردد. چنین چارچوبی می‌تواند مربیان را در طراحی راهکارهای آموزشی کارا تر که در آنها فاکتورهای موثر بر تقویت تاب‌آوری لحاظ شده، یاری کند و در واقع با بررسی مفهوم تاب‌آوری تحصیلی می‌توانیم نه تنها انگیزه برای دستیابی به توانایی‌های بالقوه بلکه آمادگی بهتری برای مقابله با شکست تحصیلی و فشار تحصیلی دانش‌آموزان ایجاد کنیم. ابعاد چند گانه تاب‌آوری تحصیلی بر آموزش و پرورش دلالت دارد زیرا فاکتورهای خاص تاب‌آوری تحصیلی را شناسایی می‌کنند که قادراند بیشتر مداخله و حمایت را نشان دهند. (ویز، ویس، هان، گرانگر، مورتون¹، ۱۹۹۵؛ به نقل از مارتین و همکاران، ۲۰۰۳)

براین اساس استراتژی خاصی وجود دارد که معلم بتواند با استفاده از آن خود باوری، کنترل و پافشاری و کاهش اضطراب دانش‌آموزان را افزایش دهد. تاب‌آوری تحصیلی، توانایی در برخورد موثر در برابر شکست، استرس یا فشار در مکان آموزشی است.

به طور کلی با استفاده از نتایج این پژوهش از هدر رفتن منابع مالی جلوگیری به عمل می‌آید، همچنین مشاوران با توجه به این مفاهیم برای ایجاد و افزایش تاب‌آوری و سرسختی تحصیلی در دانش‌آموزان درجهت افزایش عملکرد و پیشرفت تحصیلی تلاش می‌کنند بنابراین برای مداخلات مشاوره تحصیلی مفید می‌باشد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند برنامه ریزان و مسئولین رده‌های مختلف آموزش و پرورش و حتی عوامل اجرایی دبیرستانها و دیگر دوره‌های تحصیلی و همچنین مشاوران و روانشناسان وسایر متخصصین علوم رفتاری را یاری دهد بنابراین یکی از ضرورت‌ها و اهمیت‌های این تحقیق، پرکردن خلاء اطلاعاتی موجود در مورد این متغیرهای می‌باشد زیرا تحقیقات و پژوهش‌های کمی در این راستا انجام گرفته است.

۴-۱ اهداف پژوهش

اهداف پژوهش عبارتند از:

۱. تعیین پیش‌بینی بین سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با انگیزش تحصیلی.
۲. تعیین پیش‌بینی بین سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با انگیزش تحصیلی.

۵-۱ فرضیه پژوهش

فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

۱. سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی، انگیزش تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.
۲. سرسختی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی، عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.

۶-۱ تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی

انگیزش تحصیلی^۱ - تاب‌آوری تحصیلی^۲ - سرسختی تحصیلی^۳ - عملکرد تحصیلی^۴

تعریف مفهومی انگیزش تحصیلی: پینتریج (۲۰۰۴) آنرا نیرویی می‌داند که انسان را به تحرک و ادامه آن وا می‌دارد و کمک می‌کند تا تکلیف را به اتمام برساند و در واقع محرک رفتارهای انسان است.

تعریف عملیاتی انگیزش تحصیلی: آنچه آزمون انگیزش تحصیلی والراند^۵ و همکاران (۱۹۹۲) به نقل از عابدی و مظفری، (۱۳۸۹) می‌سنجد.

تعریف مفهومی تاب‌آوری تحصیلی: یکی از تعاریفی که زیاد برای تاب‌آوری تحصیلی استفاده می‌شود "احتمال زیاد موفقیت در مدرسه و دیگر موفقیت‌های زندگی با وجود دشواری‌های محیطی ناشی از صفات، شرایط و تجربیات اولیه" می‌باشد (وانگ، هرتل، والبرگ^۶، ۱۹۹۴؛ به نقل از مارتین و آندرو، ۲۰۰۲).

تعریف عملیاتی تاب‌آوری تحصیلی: آنچه آزمون تاب‌آوری تحصیلی مارتین، مارش و هربرت^۷ (۲۰۰۶) می‌سنجد.

1- academic motivation
2- academic resilience
3- academic hardiness
4- academic performance
5- Vallerand
6- Wang, Haertal, Walberg,
7- Martin, Marsh & Herbert

تعریف مفهومی سرسختی تحصیلی: (بنشیک و همکاران، ۲۰۰۵) سرسختی تحصیلی را به عنوان یک چارچوبی برای فهم اینکه چگونه دانش‌آموزان می‌توانند به چالش‌های تحصیلی واکنش نشان دهند تعریف کردند. که از سه متغیر (کنترل - عاطفه، کنترل تلاش، تعهد و چالش) تشکیل شده است.

تعریف عملیاتی سرسختی تحصیلی: آنچه آزمون سرسختی تحصیلی بنشیک و لویز و همکاران (۲۰۰۵) می‌سنجد.

تعریف مفهومی عملکرد تحصیلی: عملکرد تحصیلی، انجام دادن کاری برای بدست آوردن نتیجه مطلوب و برتری و موفقیت در یک مهارت یا گروهی از معلومات است. عملکرد تحصیلی بر مقدار یادگیری آموزشی فرد که از طریق آزمونهای مختلف درسی مانند ریاضی، دیکته و... سنجیده می‌شود، اشاره دارد. به طور کلی عملکرد تحصیلی به موفقیت فراگیران در امور تحصیلی اشاره دارد که بر اساس آزمونها قابل سنجش باشد (حسینی‌نسب، ۱۳۷۸؛ به نقل از هادی امین، ۱۳۸۷).

تعریف عملیاتی عملکرد تحصیلی: در این پژوهش ملاک عملکرد تحصیلی معدل دو نیمسال دانش‌آموزان می‌باشد.

فصل دوم

پیشینه پژوهش

۲-۱ مقدمه

در این پژوهش در واقع ما به دنبال بررسی رابطه بین سرسختی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی با عملکرد و انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان دختر مقطع دبیرستان شهر اصفهان می‌باشیم. در این فصل به بررسی مفاهیم و نظریه‌های مرتبط با متغیرها، روشهای ایجاد تاب‌آوری و سرسختی تحصیلی، رابطه انگیزش و تاب‌آوری تحصیلی و پیشینه‌های پژوهش و تحقیقات انجام شده در راستای این متغیرها می‌باشیم.

۲-۲ پیشینه نظری

۲-۲-۱ انگیزش

انگیزش، مهم‌ترین شرط یادگیری است. علاقه به یادگیری محصول عواملی است که به شخصیت و توانایی دانش‌آموز، ویژگی‌های تکلیف‌ها، مشوق‌ها و دیگر عوامل محیطی مربوط است. دانش‌آموزان با انگیزه به راحتی شناخته می‌شوند. آنها به یادگیری اشتیاق داشته، علاقه‌مند، کنجکاو، سخت‌کوش و جدی می‌باشند. این دانش‌آموزان به راحتی موانع و مشکل‌ها را از پیش پای خود بر می‌دارند، زمان بیشتری برای مطالعه و انجام تکلیف‌های مدرسه صرف می‌کنند، مطلب‌های بیشتری می‌آموزند، پس از پایان دوره دبیرستان به تحصیلات ادامه می‌دهند (اسکینر و بلمونت، ۱۹۹۳؛ به نقل از عابدی و مظفری، ۱۳۸۹).

اکلس^۱ (۲۰۰۲؛ به نقل از مارتین و آندرو، ۲۰۰۲) انگیزش را به طور کلی به عنوان فرایندهای درونی که رفتار را در طول زمان فعال می‌سازد، هدایت می‌کند و حفظ می‌سازد تعریف کرده است. انگیزش، دلایل رفتار افراد را نشان می‌دهد و مشخص می‌کند که چرا آنها به روشی خاصی عمل می‌کنند. رفتاردارای انگیزه، رفتاری با انرژی، جهت‌دار و دنباله‌دار است (سانتروک، ۲۰۰۶؛ به نقل از یوسفی و همکاران، ۱۳۸۸). مفهوم انگیزش به طور سنتی برای تبیین و جهت‌فعالیت افراد به کار می‌رود (پروین، ۱۹۹۶؛ به نقل از عابدی و مظفری، ۱۳۸۹). انگیزش دانش‌آموزان ممکن است هم از لحاظ شدت و هم از لحاظ جهت، متفاوت باشد. گیج و برلاینر (۱۹۸۴؛ به نقل از عابدی و مظفری، ۱۳۸۹) انگیزش را به موتور (شدت) و فرمان (جهت) یک ماشین تشبیه کرده‌اند. البته

1- Eccles